

## „ორმაგი აგენტები“

### „გადალახეთ საზღვრები, ამოავსეთ თხრილები“<sup>2</sup>

ქეთევან (ქეთი) შავგულიძე

პოსტმოდერნიზმი არ არის ჟანრი, სტილი და მით უფრო სკოლა, რომელსაც შეიძლება ეკუთვნოდეს, არამედ, სიტუაცია, ერთგვარი კრიტიკული ყოფაა, რომელიც შემოქმედებითი ქცევის სხვადასხვა ასპექტს განსაზღვრავს. „ორმაგი კოდირების“ კონცეპციის არაერთგვაროვნების მიუხედავად, აღნიშნული პრინციპი პოსტმოდერნიზმისთვის პარადიგმატულია და ორი განსხვავებული ენობრივი კოდის, დისკურსის, სტილისტიკის თანხვედრასა და გადაკვეთას გულისხმობს. პოსტმოდერნისტული კულტურა ერთდროულად რამდენიმე ენაზე მეტყველებს და თხრობა მხოლოდ სხვადასხვა აზრობრივი ველის გადაკვეთისას, კოდების გადახლართვისას ხორციელდება. ჩნდება თავისებური ჰიბრიდი, რომელიც ორ (ან რამდენიმე) კულტურულ, სიმბოლურ, ნარატიულ, სემიოლოგიურ ფორმას, ნიშანს, სტილსა და მიმდინარეობას აერთიანებს და მათი თანაბარი უფლებებით არსებობის პრინციპს ეფუძნება. ზოგადად კოდი ნიშნების გარკვეული სტრუქტურაა, რომელსაც თავისი ისტორია აქვს, შესაბამისად, ორმაგი კოდირება ისტორიაზე დამოკიდებულიებისაგან შემდგირებას ან გათავისუფლებას, წარსულისაგან განრიდებას, მის „მოტაცებას“, მოშორებას განაპირობებს - „ერთგვარი დაკარგულობის, გაორების შეგრძნებას ბადებს, რომელიც განსხვავებულ შემოქმედებით იმპულსად გადაიქცევა“ - ამბობს ინტერვიუს დროს ერთ-ერთი რესპონდენტი. გადანაცვლება უშუალოდ არის დაკავშირებული და ინვესს არსებობის გაორებას, ობიექტის გადატვირთვას და პირადი საზღვრების დროის, სივრცის, ისტორიის მიღმა გასვლას. ინვესს დიალოგს როგორც გარემომცველი, ისე წინამორბედი კულტურის ტექსტებთან.

გამოკითხულ მხატვართა უმეტესობა წლებია ცხოვრობს სხვა ქვეყანაში,<sup>3</sup> მაგრამ, ამავე დროს, საკუთარ თავს ქართული სახელოვნებო სივრცის ნაწილად მიიჩნევს. რესპონდენტები საუბრობენ გაორებაზე, ორმაგი მენტალიტეტის პირობებში არსებობის შეგრძნებებზე, სხვებისათვის უხილავ „სხვა“ ნაწილზე, რომელიც მუდმივად მათთან არის და ხშირად მათი ინსპირაციის წყაროსაც წარმოადგენს. მხატვრები თითქოს ორ სიბრტყეში ერთდროულად არსებობენ. თითქმის ყოველი მათგანი აღიარებს ქართული კვალის არსებობას საკუთარ შემოქმედებაში, მაგრამ, მათი აზრით, ეს მოუხელთებელი, დაშრევებული, დამალული კონტექსტია, რომელიც მხოლოდ ერთი ნაწილია და არა მთლიანობა. „მაგრამ ზედაპირი ვერ იტანს სიცარიელეს და ეს საკმარისია იმისთვის, რომ პოსტმოდერნისტული ზედაპირულობა გაგებულ არ იქნას, როგორც გაზერელებული მესხიერების მეტაფორა და კულტურული მემკვიდრეობისაგან გაქცევის სურვილი: პირიქით, ეს არის ზედაპირზე პრობლემების ამოტანისა და არაზედაპირულად მათი პრობლემემატიზი-

<sup>2</sup> ლიტერატურათმცოდნე ლესლი ფიდლერის 1969 წლის ტექსტის სახელოვნოდება

<sup>3</sup> პირველ ეტაპზე, კვლევის ფარგლებში ევროპაში (ავსტრია, გერმანია, შვეიცარია) მიგრირებული 31 ხელოვანი გამოიკითხა, რომელთა ასაკი მერყეობს 25-დან 64 წლამდე.

რების მცდელობა დასავლეთის თანამედროვე ხელოვნებასა და ფილოსოფიაში<sup>4</sup>

მათი მთლიანობა იყოფა ორ „ნაწილად“, პიროვნება - ორ „მე“-დ...

ამ თვალსაზრისით საინტერესოა პოსტმოდერნიზმისათვის ერთ-ერთი პარადიგმული საკითხი, რომელიც პიროვნებას განიხილავს არა როგორ უცვლელ, ფიქსირებულ სტრუქტურას, არამედ ცვალებად, ღია მოცემულობას, ე.წ. „ღია იდენტობას“. „საბოლოოდ არსად ვგრძნობ თავს კარგად - არც საქართველოში, არც გერმანიაში და არც აშშ-ში, მაგრამ, ამავე დროს, ყველგან კარგად ვარ“. - აცხადებს ერთ-ერთი რესპონდენტი.

ნათლად იკვეთება ის, რომ სტაბილური იდენტობა ხდება ფრაგმენტული, მრავალშრიანი, ურთიერთსაწინააღმდეგო და განუსაზღვრელი. ის განიხილება მჭიდრო კავშირში „სხვასთან“, „უცხოვსთან“, იქნება ეს განსხვავებული კულტურა, ადამიანები თუ ფასეულობები. ამგვარად ხდება სხვათა იდენტურობის პროექცია და ახალი, ღია იდენტობის ფორმირება. მულტიკულტურულ სამყაროში ახლის შეთვისება უსასრულო და მრავალმხრივი პროცესია. თვითიდენტიფიცირების ორიენტირები მუდმივად იცვლება. აღარ არსებობს პერმანენტული იდენტობა. ის მუდმივად ტრანსფორმირდება გარემომცველი კულტურული სისტემების მიმართ და მათთან ურთიერთობის დროს. იდენტურობა მუდმივად ექვემდებარება დისლოკაციის და დისბალანსირების პროცესს. მულტინარატიულ საზოგადოებაში იდენტობის „დისლოცირებულ“ საფუძველს ერთის ნაცვლად რამდენიმე ცენტრი აქვს. ის მოუხელთებელი, მოტივტივე კონცეპტია, ღია კითხვა, გარემოს, ინტერესების, ფიზიკური თუ ვირტუალური ურთიერთობების შედეგად მუდმივად ცვალებადი, ტრანსფორმირებადი კონსტრუქცია. პოსტმოდერნისტულ ასპექტში ის დინამიკური, არაერთგვაროვანი, ფრაგმენტირებული მოცემულობაა, შედგენილი არა ერთი, არამედ რამდენიმე, ხშირად საწინააღმდეგო, შეუსაბამო იდენტობებისგან. „მე ვარ ქართული სახელოვნებო სივრცის ნაწილი, მაგრამ ასევე ვარ აქაური სივრცის ნაწილიც“.

„პიროვნების ფორმირების გზა იმდენად კომპლექსურია, რომ შეუძლებელია არ იყოს კვალი“.... რესპონდენტები აცნობიერებენ რომ სრულიად უნიფიცირებული, დასრულებული, უსაფრთხო და სრული იდენტობა ფანტაზიაა. აზრობრივი და კულტურული რეპრეზენტაციის სისტემების გამრავლების პარალელურად, ჩვენ შესაძლო იდენტობების მონაცვლე სიმრავლესთან გვაქვს საქმე და ყველა მათგანთან შეგვიძლია იდენტიფიცირება მოვახდინოთ. ეგო, სუბიექტი არ არის უპირობო სტრუქტურა, არამედ ის ფორმირდება სხვასთან დიალოგში, სხვასთან გადაკვეთისას.“ ისევე როგორც პაციენტი ფსიქოანალიტიკური სეანსის დროს, პოსტმოდერნისტი იხსენებს თავის კულტურულ ანამნეზს. ის კულტურული მეხსიერებიდან სტილებისა და მიმართულების საფუძველზე სხვადასხვა სახის ეკლექტურ წარმონაქმნს აგებს<sup>5</sup> - ჟ. ლიოტარი.

გამოკითხული ხელოვანების შემოქმედება სხვადასხვა კოდის, სტრუქტურის, ფრაგმენტის ჰიბრიდია, რომელიც გამოძახილებისგან, ციტატებისგან არის ნაქსოვი და ქმნის ახალ ენას. ამ მხრივ საყურადღებოა, რომ ერთ-ერთი რესპონდენტი „კულტურების შეჯვარებაზე“ საუბრობს. უმრავლესობა დადებითად აფასებს ინტეგრაციის პროცესს და საინტერესო განვითარების პერსპექტივას ხედავს. ციტატაში იგულისხმება არა უბრალოდ ფრაგმენტის დასესხება, (მაგ. „საკუთარი ქართველობით, ისტორიით შეფუთო შემოქმედება“), არამედ უმთავრესად სტილისტური კოდისა, რომელიც აზროვნების ფორმას ან ტრადიციას წარმოადგენს. კულტურის კოდებისა და ენების თამაშში არც ერთს არ ენიჭება უპირატესობა. ისევე, როგორც პოსტმოდერნისტულ სივრცეში, სადაც ნებისმიერი დისკურსის წინააღმდეგ ომია გამოცხადებული, უმეტესი მათგა-

<sup>4</sup> ბარბაქაძე დათო - კითხვები და სოციალური გარემო: თბილისი: მერწყული: 2000.

<sup>5</sup> Лиотар, Ж.-Ф.: Состояние Постмодерна, М.: Институт экспериментальной социологии, Алетея, 1998, ст. 160

ნის შემოქმედებაშიც ორი სხვადასხვა დისკურსი ერთდროულად არსებობს და ვითარდება. ორი ტექსტი, ორი კოდი, ორი ენა, ორი სახლი...

ამ მხრივ საინტერესოა, აღვნიშნოთ ბერლინის ფენომენი - სადაც ქართველი იმიგრანტების კონცენტრაცია საკმაოდ მაღალია. მათთვის (და არა მხოლოდ მათთვის) ბერლინი საერთაშორისოდ გახსნილი სივრცეა, სადაც რეალიზება, საინტერესო კონტაქტების მოძიება არ არის რთული (საპირისპიროდ, ვენაში ბიუროკრატიული მექანიზმი მეტად თვალსაჩინოა). უამრავი რამ დაწერილა ბერლინის არტ სცენაზე და მისი განვითარების მიზეზებზე. კედლის განადგურების შემდეგ ჩნდება ახალი იდენტობის, ახალი სამყაროს, ახალი კულტურის შექმნის სურვილი და იწყება ბერლინის არტ სცენის აყვავება. იბადება ღია, თავისუფალი სივრცე, რომელიც იდეების გაცვლის, თავისუფალი კონტაქტისა და კოლაბორაციის შესაძლებლობას იძლევა, რომელსაც ახასიათებს ღიაობა, აქტიური ინტერესი უცნობისადმი. ბერლინის კულტურული ლანდშაფტი ხელოვანებს (და არა მარტო მათ), ახალ, განსხვავებულ გამოცდილებას სთავაზობდა. ამ მულტინაციონალურ, მულტიკულტურულ მრავალპლანიან, არაიერარქიულ სივრცეში იდეოლოგიური თავისუფლება იგრძნობოდა, რომელიც იზიდავდა და დღესაც იზიდავს მხატვრებს სხვადასხვა წერტილიდან. ბერლინი ახლად გაჩენილი თავისუფალი არტისტული სივრცეებით შესაძლებლობების ქალაქად იქცა, სადაც არ არსებობდა არტ ისტაბლიშმენტი, როგორც მაგ. ლონდონში და ნიუ იორკში. ამ ექსპერიმენტული ველს კონცეპტუალური ღიაობა და ინოვაციებისადმი ინტერესი ახასიათებდა, რაც ესოდენ მიმზიდველს ხდიდა მას ხელოვანებისთვის და შემოქმედებითი ენერგიის მაღალ კონცენტრაციას იწვევდა. (ორი სახლის პრინციპით დღესაც ძალიან ბევრი ცნობილი მხატვარი ცხოვრობს ბერლინში).

აღსანიშნავია, რომ თანამედროვე სამყაროს ფრაგმენტული აღქმა თავს იჩენს კოლაჟში, რომელიც სხვადასხვა გამომსახველი კოდის ერთობაა. „მეტანარაციის დაისის“ იდეის კონტექსტში კოლაჟი კულტურული სივრცის ორგანიზაციის უნივერსალურ პრინციპად განიხილება. ეს სამყაროს ხედვის პარადიგმული პროგრამაა, პრინციპულად პლურალისტული, ქაოსური და ფრაგმენტული. ჩვენს დროში კოლაჟი კულტურული სივრცის ორგანიზების უნივერსალური საშუალების სტატუსს იძენს. პოსტმოდერნიზმისთვის ფუნდამენტური აცენტრიზმის იდეის კონტექსტში კოლაჟის ფენომენი პროგრამულად უარყოფს პრიორიტეტულობის ყველა ვარიანტს და განხილულია, როგორც თითოეული სემანტიკურად გამოყოფილი მნიშვნელობის უბნის, ელემენტის აქსიოლოგიური თანასწორობის იდეა (ისინი რჩებიან უცვლელნი, ინარჩუნებენ დამოუკიდებელ მნიშვნელობას და არ ტრანსფორმირდებიან მთლიანობად).

კოლაჟურობა, როგორც კულტურული პოლიცენტრიზმის გამოვლინება, თავს იჩენს გამოკითხული ქართველი ხელოვანების შემოქმედებაში. მათი ნამუშევრები, როგორც განსაზღვრული დროისა და გარემოს ვიზუალური ნიშნები, პოსტმოდერნიზმისთვის სახასიათო თავისებურებებს ნათლად ავლენენ. ისინი იკითხება, როგორც კულტურულ-სემიოტიკური კოდების კოლაჟი ან კოლაჟის პრინციპით ორგანიზებული ციტატების კონსტრუქცია, რომელთა თამაში პოლიფონიურ სემანტიკურ ველს ქმნის. როგორც პოსტმოდერნიზმს ახასიათებს იდეოლოგიურად და გენეტიკურად დაპირისპირებულის ერთდროულად არსებობა, ისე მათ შემოქმედებაში ნათლად იკვეთება ერთდროულად სხვადასხვა მედიითა და საშუალებით გატაცება, რაც რთულ ასოციაციურ-კონცეპტუალურ სახეებს ქმნის. ეს ფორმები და საშუალებები თითქოს ერთმანეთიდან არ გამომდინარეობს, ერთუროს არ განსაზღვრავს და ურთიერთკავშირში არ იკითხება, რაც შესაძლებელს ხდის მათ არსებობას ცალკე-ცალკე, დამოუკიდებლად. ის არ ეფუძნება მთელისა და ნაწილის აუცილებელ ურთიერთმიმართებას, თანადამოკიდებულებას და იკითხება, როგორც დე-

ტერმინირებული სივრცის გაფართოება, საზღვრების გაშლა, გარღვევა - „ჩემს პროექტზე, რომ გესაუბრეთ, სადაც სურათი, სივრცე, ფერწერა, ფოტოგრაფია ერთმანეთს უერთდება. პარალელურად ვმუშაობ სხვა ნამუშევრებზეც.“

გამოკითხული მხატვრები სრულიად განსხვავებულ მედიაში მუშაობენ - ფილმი, ფოტო, ვიდეო, გრაფიკა, კოლაჟი, სამკაული. მათი ინტერესის სფერო არაერთგვაროვანია და მოიცავს როგორც პრაქტიკულ, ისე თეორიულ დისკურსს. მაშინ როდესაც რამდენიმე მათგანი გატაცებულია ტექნიკური ექსპერიმენტებით, დიზაინით თუ სოციალური პროექტებით, ნაწილი დაინტერესებულია ისეთი განსხვავებული და აქტუალური თემებით, როგორებიცაა სივრცისა და ობიექტის მიმართება, კომუნიკაციისა და ენის პრობლემა, ბავშვების საკითხი, მატრიარქატის მნიშვნელობა და სხვ. ხელოვნებაში მიმდინარე პროცესები მათ მიერ აღიქმება, როგორც აბსურდული, ქაოსური, არეული, დაქსაქსული, არაპროგნოზირებადი, მაგრამ, ამავე დროს, ძალიან საინტერესო და კომპლექსური. ეს არის ერთგვარი „მოტივტივე მდგომარეობა“, სადაც არაფერია მკაფიოდ განსაზღვრული. ეს არაერთგვაროვანი და თავისუფალი, კომუნიკაციაზე ორიენტირებული კულტურა, ახალი ნიშნების ენაზე საუბრობს. თვალსაჩინოა ჰიბრიდული დარგების, სხვადასხვა მიმართულებების განვითარება, მულტიმედიაში ინტეგრირებული მიდგომებისა და თეორიული დისკურსების წამოწევა, აგრეთვე ახალი ტექნოლოგიების, ინტერნეტის, კომპიუტერული გამოსახულებისა და ინფორმაციის მოპოვების გამარტივების გავლენა ხელოვნებაზე, რაც, მათი აზრით, მნიშვნელოვნად ცვლის მსოფლალქმას და პარაფრაზების, ასოციაციური მითითებების, ალუზიების რთულ სისტემას ბადებს, რაც აზრის გათავისუფლებას განაპირობებს. - „იმდენად ძლიერია ეს ახალი ტენდენცია, რომ აღწერა ძალიან რთულია. პრიმიტიულად რომ ავხსნა, ადრინდელი ხელოვნება იყო ერთი წყვილი თვალით დანახული განცდები და გრძნობები, ახლა კი თითქოს ასი თვალითაა დანახული. ეს ახალი ხელოვნება უცხოპლანეტელია თითქოს. <...> ის იმდენად აბსტრაქტულია, ახსნა და დასაბუთება არ შემიძლია“. - ამბობს ინტერვიუს დროს ერთ-ერთი ხელოვანი, რომელიც საკუთარ ვებგვერდზე მუშაობას განიხილავს, როგორც შემოქმედებით პროცესს, საბოლოოდ შედეგს კი - ვებგვერდს, როგორც ხელოვნების ნიმუშს.

აღსანიშნავია, რომ გამოკითხული მხატვრებიდან რამდენიმე ფიქრობს საქართველოში საკუთარი გეგმების რეალიზებას და აქვს საქართველოში მუშაობის - პროექტების განხორციელების, სახელოვნებო პლატფორმის ჩამოყალიბების, გამოფენის, სწავლების სურვილი, მაგრამ ნიშანდობრივია, რომ მხატვრების ნაწილი მომავალ გეგმებზე საუბრისას არა კონკრეტულ პროექტებზე, არამედ ძიების პროცესზე აკეთებს აქცენტს. გამოფენების ნაცვლად აქტიურად საუბრობენ კვლევით პროექტებზე ან სწავლის გაგრძელებაზე. საყურადღებოა, რომ მათი უმრავლესობა ერთდროულად მუშაობს რამდენიმე პროექტზე. მათ უმეტესობას არ აქვს კონკრეტული გეგმა (ან არ გეგმავს ხანგრძლივი დროით):

„ჩემს ცხოვრებას მხოლოდ ორი დღით ვგეგმავ“;

„მხოლოდ მოკლევადიან პროექტებს ვგეგმავ. ძალიან ბევრი ინტერესი მაქვს“;

„ერთი პროექტი ალბათ სხვა პროექტში გადაიზრდება“.

ქართველი ხელოვანების პოსტმოდერნისტულ პარადიგმაში განხილვის კუთხით, ერთ-ერთი რესპონდენტის პასუხი განსაკუთრებით საგულისხმოა და ნათლად აღწერს თანამედროვე ხელოვნებაში მიმდინარე პროცესებს: „კონკრეტული გეგმები არ მაქვს, მაგრამ ვცდილობ ვიყო პროცესში, ძიების, აღმოჩენის გზაზე, როგორც მოგზაური ან არქეოლოგი“.

ლაბორინთი პოსტმოდერნიზმის ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი მეტაფორაა, ცნებების სისტემის მნიშვნელოვანი ელემენტი, უნივერსუმის ნიშნობრივი მოდელი, ასისტემური სივრცე, რომელიც

პერმანენტული არჩევნის იდეას ეფუძნება. სამყარო, სადაც ყველა გზას აქვს საშუალება, გადაიკვეთოს სხვა გზასთან, „სადაც არ არის ცენტრი, პერიფერია, გამოსავალი“<sup>6</sup>. აღსანიშნავია, რომ პოსტმოდერნიზმში კლასიკურ ლაბირინთს უპირისპირდება რიზომორფული ლაბირინთი, რომელიც უამრავ მნიშვნელობას ბადებს და მასში მოგზაურობა სამყაროს უსასრულო ლაბირინთის უსასრულო შესაძლებლობებში ხეტიანს ჰგავს. აქ არ არსებობს ცენტრალური ტოპოსი, რომელიც მოძრაობის ვექტორს განსაზღვრავდა. ერთადერთი, რაც მუდმივია - მოძრაობა, სვლაა.... ამ მოძრაობით იქმნება უსასრულო მიმართულებები, რაც პერმანენტულ არჩევანს განაპირობებს. ადგილი, საიდანაც იწყებ, ერთდროულად არის გზის დასაწყისი, შუა ან ბოლო. არ არსებობს ძირითადი და მეორეული ტოპოსები. არც ერთ გზას, რომელიც ლაბირინთის არქიტექტონიკას შეადგენს, არ აქვს უპირატესობა, ისევე როგორც არ არსებობს პრვილეგირებული კავშირები მათ შორის. ყველა გზას აქვს საშუალება, გადაიკვეთოს სხვა გზასთან და შექმნას ახალი გზა, რომელიც მომავალ გზებს გააჩენს. „ყველა საგანი, რომელიც ჩემს გონებაში არსებობს, იზრდება არა ფესვიდან, არამედ სადღაც შუიდან. აბა, სცადე, მოიხელთო ისინი, აბა, სცადე, დაიჭირო ბალახი და თავად მოეჭიდო მას, თუ ის იწყებს ზრდას მხოლოდ ღეროს შუიდან“ - ნერს კაფკა თავის „დღიურებში“. საგულისხმოა, რომ ქართველი ხელოვანების პასუხებში თავს იჩენს პოსტმოდერნისტული კულტურის ძირითადი მახასიათებლები - დეცენტრალიზაცია, დისკრეტულობა და იერარქიული კონსტრუქციების რღვევა. მათ შემოქმედებისთვის ნიშანდობლივია ზემოაღნიშნული ლაბირინთი-რიზომას, ანუ რიზომორფული ლაბირინთის კონცეპტი, რომელიც თავის არქიტექტონიკაში სივრცის ორგანიზების ასტრუქტურულ, არაიერარქიულ პრინციპებს ეფუძნება. რიზომატული მრავლობითობის პრინციპი ხომ უარყოფს ერთ ღერძს, რომელიც მთლიანობას აღნიშნავს. რიზომაში ხომ არ არის უბანი, რომელიც სხვა უბნისათვის ფესვად, ღერძულად განიხილება ან მათ მიმართ მეტაპოზიციაში იქნება. ყველა მათგანი ერთნაირად ეკუთვნის სიმრავლეს, რომელიც ერთიანობის იდეას არ უკავშირდება. რიზომა ჰერეტოგენულია: ყოველი წერტილი დაკავშირებულია მეორესთან ისე, რომ თავად ეს წერტილები არ არის დაფიქსირებული. სტრუქტურა ტივტივებს, ისევე როგორც ელემენტების ურთიერთდამოკიდებულება. შეუძლებელია რიზომა მოექცეს საზღვრებში, განსაზღვრო მისი კოორდინატები და გაარკვიო მისი განვითარების ტრაექტორია. „ხე მემკვიდრეობითობაა, რიზომა კი კავშირია, მხოლოდ კავშირი. ხე თავს გახვევს ზმნას „ყოფნა“, რიზომა კი კავშირებისგან არის მოქსოვილი - და... და... და...“ ამ კავშირებში საკმარისი ძალაა, რომ ფესვიანად ამოგლიჯოს სიტყვა „ყოფნა“<sup>8</sup> - ჟ. დელიოზი.

<sup>6</sup> Eco, Umberto: Reflections on “The Name of The Rose”, London: Seckler and Warburg, 1983

<sup>7</sup> The Diaries of Franz Kafka, ed. Max Brod, New York: Schocken, 1948, p. 12.

<sup>8</sup> Deleuze G., Guattari F.: A Thousand Plateaus. Minneapolis: University of Minnesota press. 1987. <https://www.ntnu.no/wiki/download/attachments/21463142/deleuzeguattarirrhizome.pdf>